

Szent Gergely *Aelia Flavia Flaccilla császárné halála alkalmából* címet viseli. A szerző arra a kérdésre keresi a választ, hogy a kappadókiai atya temetési beszédében vajon a *consolatio* szándéka vagy a császári udvar valláspolitikájának támogatása-e az elsődleges, vagy esetleg valamilyen harmadik cél vezet a neves püspököt. Bár a téma meglehetősen távolinak tűnik Bugár M. István kutatási területéhez képest, a végkövetkeztetésben mégis van hasonlóság: a politikai szempontok szerepét nem szabad túlbecsülni. A valódi szándék a vigasztaláson túl a *parainészis* lehetett.

Nagy Levente a 4. századi pogány-keresztény kapcsolatokat vizsgálta a pannóniai provinciákban a fellelhető írott és régészeti források alapján, melyek értelmezésében új perspektívákat nyitott. A szerző meggyőzően cáfolja azokat a véleményeket, melyek a régészeti leleteken található keresztény és pogány motívumok együttes jelenlétéből szinkretizmusra következtetnek.

Perendy László *A lelki hatalmat gyakorlók erényeiről* tartott előadást, amelyben Szent Ambrus *De officiis ministrorum* c. művének forrásait mutatta be. A mediolanumi püspök hallgatósága érdeklődését szem előtt tartva Cicero *De officiis* c. művét vette alapul. Forrását szabadon használta fel saját céljaira, és ó- és újszövetségi *exemplumok* gazdag sorával egészítette ki. A bibliai példák arra mutatnak rá, hogy Isten népének tagjai már a filozófusokét megelőző korokban és náluk magasabb fokon gyakorolták a vezetői erényeket.

A következő három tanulmány a konstantini kort követő, a birodalmi egység felbomlása utáni évszázadok krisztológiai vitáiba enged betekintést, ahol a világi hatalom birtokosai kompetensnek tekintették magukat arra, hogy a dogmatikai állásfoglalások irányát saját politikai érdekeik szerint határozzák meg. Adamik Tamás Ruspei Fulgentius életrajzának (*Vita Fulgentii*), majd Thrasamund ariánus vandál királlyal folytatott nyilvános

vitájának (*Obiectiones regis Trasamundi – responsiones Fulgentii*) összefoglalóját adja rövid bevezetővel és értékeléssel. Siklósi István *A szkíta theopaszkitá formula fogadtatása a latinok körében* című tanulmánya a 6. századi monofizita viták, Vassányi Miklós *Szergiosz, Szóphroniosz, Maximosz: Birodalmi egyházpolitika és orthodox krisztológia ütközése a monothelétizmus-vitában* c. írása pedig a 7. századi monoergista-monothelétista viták világába vezet be bennünket öt bizánci szerző álláspontjának összehasonlító ismertetésével.

Györök Tibor

Balásházy Imre – Major Gyöngyi – Farkas Péter (szerk.): *Boldogabb családokért és ifúságért*, 1. kötet L'Harmattan, Budapest, 2018.

Balásházy Imre – Csabai Tiborné – Farkas Péter (szerk.): *Boldogabb családokért és ifúságért*, 2. kötet L'Harmattan, Budapest, 2019.

A család fogalma a médiában legtöbbször a családtámogatási rendszerek kapcsán fordul elő a népesedéspolitikai összefüggésében. Foglalkozik vele még az egyházi vagy egyházközeli sajtó üdvözölve a családokat támogató programok és mozgalmak egy-egy eseményét. De vajon fontos téma ez? Egyáltalán hogyan definiáljuk a család fogalmát? Hiszen annyiféle családformációval találkozunk: a kétszülős családok mellett egyre több az egyszülős és a mozaikcsalád. Baj ez? Válságtünetként kezeljük-e ezt vagy a társadalom átalakulásának újabb jeleként? És miért baj az, hogy változik a család egy változó társadalomban?

Szögezzük le, hogy a család egészsége közügy. Nem pusztán a társadalom fennmaradása, hanem tagjainak testi és pszichés

egészsége is a család egészséges működésétől függ. Persze napjainkban felerősödött a vita az egészséges működés fogalma kapcsán is. A mindent relativizáló nyugati kultúra relativizálja az egészség fogalmát is. Nem csoda, hogy végül mindenki elbizonytalanodik – már csak azért is, mert pszichológusok tömegei is beállnak a relativizálás divathullámát támogató hangok mögé.

Ebben az összekuszálódott értékvilágú társadalmi helyzetben 2017-ben született meg a Családtudományi Platform, mely 2019-ben Családtudományi Szövetséggé alakult. A Szövetség célja egy széleskörű társadalmi összefogás megteremtése a „jó házasságok és családok kialakulásának és fennmaradásának segítése” céljából – olvasható a szervezet honlapján. A *Boldogabb családokért és ifjúságért* c. kötet, mely a családi élet válságát és a demográfiai válság okait elemzi, a Platform által a témában megrendezett konferencia előadásainak írott változataként jelent meg 2018-ban a L'Harmattan Kiadó gondozásában.

A kötet nem tekinthető a klasszikus értelemben vett tudományos kézikönyvnek. Inkább tekintsük egyfajta „seregszemplének”, melyben bemutatkoznak a család védelméért tenni kívánó személyek, akik különböző szakterületekről érkezve kifejtik tapasztalataikat, elképzeléseiket, megközelítésmódjukat. Mellőzve az összes szerző tudományos hátterének feltüntetését, kiemelek néhány területet: történelem-politológia, közgazdaságtudomány, jogtudomány, morálteológia, pasztorálteológia, pedagógia, pszichológia. A könyv tehát sokszínűséget képvisel – mind tematikájában, mind stílusában. Találunk benne klasszikusan szakmai tanulmányokat, melyek szakzsargonja próbára teszi a laikus olvasót, de szerepelnek szubjektív hangvételű írások is, melyek rácsodálkozásra, gondolkodásra, kérdésfeltevésre, esetleg vitára készítenek. Szétfeszítené a recenzió kereteit, ha felsorolnánk és bemutatnánk mind a tizenki-

lenc tanulmány témáját. Csupán kedvcsinálónak idézünk néhány megállapítást:

- nem a család van válságban, hanem az ember,
- a csecsemőkkel való megfelelő anyai törődés (és nem a bölcsődék számának növelése) nemzetünk megmaradásának egyik kulcskérdése,
- a kapitalizmus érdeke a családok szétesése,
- a házasság és család fogalmának megváltozott értelmezése jogfilozófiai nézőpontból cáfolható,
- a szexuális forradalom felelőssé tehető a családok válságáért,
- az életvezetési tudás hiánya nagyban hozzájárul a családok nehézségeihez,
- a liberalizmus szabadságfogalma nyomán a társadalom a saját létét ássa alá.

A kötetben felsorakozó sokféle téma és megközelítésmód lehetőséget kínál az olvasó számára, hogy bátran szemezgessen az egyes írásokból, és kiválassza az őt legjobban érdeklőket. Ha nem is olvassuk végig a teljes kötetet, akkor is rálátást nyerünk a család jelentőségére, és véleményt tudunk formálni a családot veszélyeztető – elsősorban erkölcsi – tényezők hatásairól.

Nem kellett sokat várnunk a *Boldogabb családokért és ifjúságért* 2. kötetére, mely 2019-ben jelent meg, és kiegészítve az 1. kötet diagnosztikus jellegű megállapításait, huszonnégy tanulmány keretében már megoldásokat is kínál a családok megerősítésére, nem titkolva azt a célt, hogy a „legmagasabb szintű döntéshozókat” is elérő javaslatokat tegyenek – fogalmazzák meg a szerkesztők. A kötetben részben az első rész szerzői jelentkeznek újra, de új neveket is találunk az írások között. E kötet valóban rengeteg konkrét javaslatot tartalmaz, melyek között vannak gazdasági jellegűek (például nyugdíjreform, kibővített családtámogatási rendszer), oktatási fókuszúak (például családi életre nevelés,

jegyesfelkészítés, szülők szupervíziója, családterápia), illetve jogi szabályozást igénylők is (például a közgondolkodást megrontó médiatartalmak tiltása).

A két kötet tanulmányait elolvastva – vagy akár csak szemezgetve belőlük – az olvasó három fontos téren gazdagodik: tisztul a fejében a kép a család fogalmával és fontosságával kapcsolatban, támogatást kap ahhoz, hogy bátrabban vitába szálljon az értékeket relativizáló, a jó és rossz határvonalait összemósó ideológiákkal, és remélhetően inspirációt is kap ahhoz, hogy a maga működési területén tegyen valamit a családok egészségéért. Mert a házasságok és családok védelme közügy.

Somogyiné Petik Krisztina

Legédy Kristóf:
A természettudományos
és a teológiai megismerés
modelljei. Világézetek,
modellek, párbeszéd

Károli Gáspár Református Egyetem –
L'Harmattan, Budapest, 2019.

Legédy Kristóf, a Károli Gáspár Református Egyetem Társadalom- és Kommunikáció-tudományi Intézetének oktatója könyvében a természettudományos gondolkodáson alapuló ateizmus és a keresztény teremtéshitre alapozott teista világkép lehetséges érintkezési pontjait vizsgálja, és egyben felfedi a tudományos ateizmus bennfoglalt istenképét, amely végső soron nem a keresztény isteneszme tagadásának bizonyul. A könyv, amelynek alapját Legédy doktori disszertációja adja (PPKE HTK, *A modellfüggő realizmus teológiai kritikája*, 2012), alapvetően két megismerési modellt, a zárt és a nyitott realizmus jellemzőinek összevetését és párbeszédük lehetőségeinek vizsgálatát tűzi ki célul. Egy Stephen Hawkingtól átvett fo-

galom, a „modellfüggő realizmus” továbbfejlesztéseként különbözteti meg Legédy a realizmus két válfaját: megismerésünk mindig függ a modelltől, a világértelmezéstől, amelynek keretei között a megismerés megvalósul, csak az a kérdés, hogy modellfüggő realizmusunk abszolutizált, zárt rendszer-e, vagy pedig nyitott, egy a kereteit meghaladó (transzcendens) valóságra. A modell fogalma egyben rámutat arra tényleg is, hogy a modellezést mindig megelőzi egy alapdöntés a valóság végső mibenlétét illetően, amely nem következik magából a modelltől, hanem éppen annak tágabb megalapozása. E kulcsfogalmak mentén fogalmazza meg a szerző fő célkitűzését: „[m]onográfiám célja a tudományos világképből táplálkozó ateizmus kritikai elemzése, valamint a tudomány és vallás lehetséges metszéspontjainak vizsgálata a modellfüggő realizmus alapján” (12.).

A könyv egyes részei számozással vagy „fejezet” megjelöléssel nem különülnek el egymástól, csupán a betűméret és betűtípusok különbsége hivatott jelezni a címek és alcímek hierarchiáját (a tartalomjegyzékben azonban minden címsor betűtípusa és mérete egyforma, itt csak a különböző behúzások jelzik a címsorszinteket). A könyv felépítése így kevésbé áttekinthető, és a három fő rész egymáshoz való viszonya tartalmilag sem egyértelmű. A bevezető röviden vázolja tudomány és vallás viszonyának alakulását a modern természettudományos gondolkodás kialakulása óta. A szerző igyekszik világossá tenni e tág megjelölések általa értett fogalmát: a tudomány e műben kizárólag a természettudományokat jelenti, a vallás pedig a keresztény vallást, ám ennek ellenére sokszor zavarónak érezzük e két általános megjelölés gyakori használatát (különösen a vallás megjelölést a keresztény teremtéshit helyett). A rövid áttekintésből kitűnik a két alapprobléma, amely a továbbiakban központi helyet foglal el a könyv gondolatmenetében: az